Marianne Jaeglé

Vincentův poslední obraz

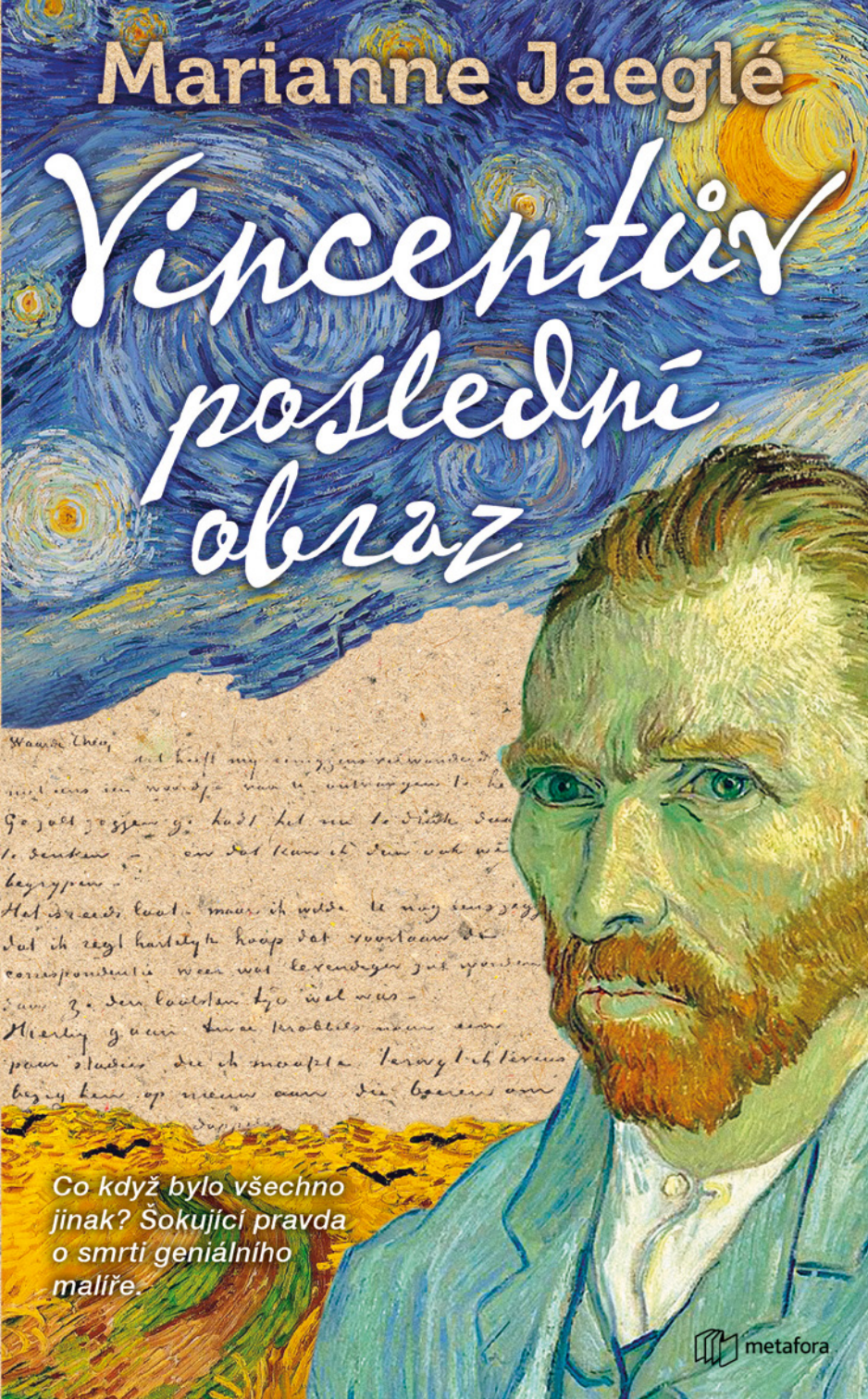

Co když bylo všechno jinak? Šokující pravda o smrti geniálního malíře.

metafora

Auvers-sur-Oise 27. července 1890: smrtelně postřelený Vincent van Gogh leží v horečkách v hostinském pokoji. „Zranil jsem se v polích…“ řekne jen a po dvou dnech umírá. Pro všechny jasná sebevražda. Ale bylo to opravdu tak?

Vincentův poslední obraz rekonstruuje poslední dva roky van Goghova života a podobně jako film S láskou Vincent z roku 2017 zpochybňuje zažitou představu o jeho tragickém konci. Čtenáři navíc zprostředkovává jak vnější okolnosti Vincentova života, tak i niterný vhled do jeho duše. Autorce se podařilo ve zkratce zhmotnit malířovy slavné obrazy a zblízka zachytit i jeho složité vztahy. Nový pohled na univerzálně známý příběh přináší průlom ve vnímání osobnosti slavného malíře. Bortí představu šílence s uříznutým uchem a přibližuje Vincenta van Gogha jako citlivého, plachého člověka, výjimečného génia, umělce nepochopeného dobou a osamoceného uprostřed společnosti.

„Mimořádná kniha, díky níž jsem si ještě více zamiloval Vincenta jako člověka i umělce.“

– čtenářská recenze, Goodreads

Marianne Jaeglé

VINCENTŮV POSLEDNÍ OBRAZ

Marianne Jaeglé

VINCENTŮV POSLEDNÍ OBRAZ

Přeložil Tomáš Havel

metafora

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****.*

Vincent qu'on assassine © Éditions Gallimard, Paris, 2016
Published by Éditions Gallimard, Paris
Translation © Tomáš Havel, 2021
Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2022

All rights reserved

ISBN 978-80-7625-644-6 (ePub)
ISBN 978-80-7625-643-9 (pdf)
ISBN 978-80-7625-202-8 (print)

Všude, kde spát jsem toužíval,
všude, kde zemřít jsem si přál,
kde zem jsem hmatal prsty svými,
vždy vyvstal jako zjevení
nešťastník černě oděný,
jenž byl jak bratr podobný mi.

Prosincová noc, Alfred de Musset

Verše Alfreda de Musseta
přeložil Petr Kopta. (Pozn. překlad.)

Tak tedy, tohle o jeho případu odjakživa všichni víme, nebo si aspoň myslíme, že to víme: 25. července 1890 odešel malovat do polí. S vypůjčenou pistolí, neví se přesně od koho, údajně k plašení havranů, kterých nad poli s obilím létají spousty. A pak je tu skutečnost: Viděli ho odcházet po obědě, s malířským stojanem pod paží. Ve druhé ruce nesl kufřík, umazaný od barev, plný tub a štětců. Na hlavě slaměný klobouk, v němž vypadá jako venkovan zmožený únavou a horkem, ano, přesně ten klobouk, který znáte z autoportrétu na šedém pozadí.

Onoho červencového dne odpolední slunce nemilosrdně pálí, muž vychází ven a jako každý den se pomalou chůzí vzdaluje po cestě vedoucí od Ravouxova hostince do polí za hřbitovem, kam obvykle chodívá malovat. Nic nenaznačuje, že by onoho odpoledne mělo dojít k něčemu neobvyklému. Vteřiny líně běží, jedna podobná druhé, v městečku v kraji Oise, kde se nikdy nic neděje, čas plyne zdánlivě souvisle a nekonečně. Vítr tam už navždy vane nad obilím, havrani za letu krákorají, dny míjejí stejně

jako roční období a žádná událost nevyruší otupělý klid. Lidé se tam rodí, žijí a umírají, ale nikam neodcházejí, dokonce se ani nemění. Ono odpoledne se odvíjí v malátné každodennosti jako každé druhé.

A pak večer, to se také ví, vrávorá zpět s rukou přitisknutou k hrudi. Už si nic nenese. Kdo ho takhle vidí, potměšile usoudí: *opil se* a loktem šťouchne do kmotry vedle, ať si taky užije pohled na to, v jakém stavu se cvok vrací z „práce“.

V Ravouxově hostinci vrávoravě vyjde do schodů a padne do postele. Čas běží, zatím stále ještě běží. Nesešel dolů do společné jídelny na večeři, jak má ve zvyku. Někdo si toho všimne a podiví se, Gustave Ravoux se jde nahoru zeptat, na jeho haleně vidí rudou skvrnu, která nepochází od malířské barvy. A následuje pozdvižení.

Přisoudí se to alkoholu nebo smutku, sklíčenosti, také šílenství, kvůli němuž ho museli před pár měsíci zavřít do blázince. Přiřkne se to beznaději a malování, protože kdyby měl pořádnou práci, k ničemu takovému by nedošlo. Spojí se to s předcházejícími událostmi, z nichž jsou hned předzvěsti: rozepře s dalším, známějším malířem, ucho, které si uřízl v deliriu, neschopnost postarat se o sebe v životě jako dospělý mužský. *Není divu, že s tím ten chudák chtěl skoncovat*, pomyslí si každý, protože o ničem z toho samozřejmě není pochyb.

Přitom tímhle způsobem se věci neseběhly.

Bude se říkat, a nikdo o tom v dobré víře nebude pochybovat, že se nedokázal smířit se sňatkem bratra Thea s Johannou ani s narozením jejich dítěte. Budou se nacházet souvislosti mezi oním červencovým dnem a datem úmrtí prvorozeného bratra, prvního Vincenta Willema,

a na základě složitých výpočtů se dojde k závěru, že mu z toho výročí přeskočilo. Hojně se bude zmiňovat skutečnost, že jako dítě s rodiči chodíval každou neděli na hřbitov k hrobu, na němž vídal vytesané svoje jméno, Vincent Willem van Gogh, a že už to bohatě stačí k pochopení, proč neměl všech pět pohromadě.

Bude se říkat, že si koupil pistoli, protože ho havrani rušili v práci. Bude se říkat, že zoufalý čin byl přímým důsledkem Theova odmítnutí přijet o prázdninách do Auvers. Bude se říkat, že po bratrově rozhodnutí dát výpověď v galerii Boussod a Valadon se trápil pocitem viny a obavami o budoucnost. Bude se říkat, že už se dlouho cítil být Theovi na obtíž a že kvůli tomu nakonec stiskl spoušť.

Bude se říkat, že Gauguin, který se s ním naposledy setkal už před rokem a půl, s tím pochopitelně nemůže mít nic společného.

Bude se připomínat Theův nešťastný nápad dát svému synovi jméno Vincent Willem, tedy po něm, ale také po jejich prvorozeném bratrovi, který zemřel v útlém dětství. A že kromě toho sporného nápadu se Theo navíc, když Vincentovi oznamoval synovo narození a to, jak se bude jmenovat, nešťastně vyjádřil ve smyslu: „Doufám, že tenhle Vincent Willem bude žít.“ Někteří z toho vyčtou nepřímo vyřčené přání, aby starší bratr zemřel.

Bude se přetřásat, jak je možné, že si doktor Gachet ničeho nevšiml. Bude se tvrdit, že doktor Peyron, který se o něj staral v Saint-Rémy, byl neschopný a nikdy ho neměl z blázince propustit. Budou se samozřejmě zdůrazňovat všechny nerozumné a nepochopitelné rysy jeho chování, jeho způsobu života. Prostě se bude říkat, že mu červencové slunce vlezlo na mozek.

Dalo se však, po tom všem, vůbec čekat něco jiného? Bude se totiž říkat, že to všechno bylo už dávno předem jasné a překvapit to mohlo jen ty, kteří nebyli dostatečně jasnozřiví; že je dokonce s podivem, že k tomu nedošlo už dřív.

Nadále se bude celý jeho život rekonstruovat zpětně od toho bodu, od okamžiku v polích nad Auvers, jako by celé roky kráčel vstříc jedině tomu červencovému odpoledni, vstříc vlnícímu se obilí ve větru, vstříc krákání havranů v dusivém horku, vstříc pistoli, o níž nikdo neví, kde se vzala ani kam se poděla, vstříc náhle vyšlé ráně, jež vyplašila všechny ptáky v okolí. To a ještě spousta dalších věcí se bude říkat.

Přitom tímhle způsobem se věci neseběhly.

I

Arles květen 1888

Velký sál Carrelova hostince s restaurací je v tuhle hodinu prázdný a ztichlý. Carrel sedí u stolu, před sebou blok a sklenku vína, pikolík čistí nálevní pult, leští ho starým hadrem.

Vincent pokládá kufr, který snesl ze schodů, ke vchodu do sálu, *není zase tak těžký*, a jde se posadit k hostinskému.

„Tady je účet," předkládá mu Carrel zmuchlaný papír popsaný velkými neumělými číslicemi. Vincent se nejdřív podívá k dolnímu okraji stránky – vpravo stojí součet všech cifer: šedesát sedm franků a čtyřicet centimů.

Chvilku zaraženě sedí, potom si prohlédne sloupec čísel nad součtem. „Jak jste k tomu došel?" ptá se. V kapse má čtyřicet franků, které dluží, ani o pětník víc.

Hostinský odpovídá nevrle. Spočítal to, co si pán objednal, takže to mu taky dluží. Dohodli se na třech francích denně, jenomže pak si pán objednával víno a jídlo navíc. Proto je cena vyšší. Vincent připouští omyl – na

víno a vývary zapomněl. Samozřejmě počítá s tím, že si bude muset připlatit. Ale ohradí se: „Objednával jsem si víno a vývar, ale jenom tři dny, když jsem byl nemocný. Tak jak je možné, že cena stoupla i u ostatních dní?“

Hostinský uhýbá pohledem. Taky si nechával sušit plátna. Stojan a všechny další jeho věci zabíraly místo v dřevníku. Víc, než si na začátku dohodli. O co si řekl, to dostal, takže teď, když se stěhuje, za to musí zaplatit, však uvidí, jestli někde sežene něco levnějšího.

Platit za plátna, co se sušila v dřevníku? Vincent zhluboka dýchá. Už ví, že cizinci zde představují výnosný artikl, který je potřeba co nejvíc vyždímat. Navíc malíř… Něco jako rentiér, co se celé dny baví rozmazáváním barev na plátně… Ví, že se za takový přístup nesmí na nikoho zlobit, ale nesmí se ani dát. „Tady je čtyřicet franků,“ říká a pokládá obnos před hostinského. „Až budu mít, dám vám ještě šest franků za víno a vývar, ale víc určitě ne.“ Vstane a míří do zadního sálu, kudy se prochází do dřevníku. Pikolík nechá hadr hadrem a postaví se do dveří, aby zahradil cestu. Vincent se zastaví.

„Dlužíte celkem šedesát sedm franků a čtyřicet centimů,“ prohlásí hostinský za jeho zády. „Dokud je nezaplatíte, vaše věci zůstanou tady.“

Jde pryč, vláčí se s kufrem, pálí ho na prsou, dusí v sobě vztek, který mu stoupá do hlavy a opájí ho jako mizerné víno. Je příliš slabý, aby se rozčiloval, a nespravedlnost příliš bije do očí. Nebude se s nimi dohadovat, podá stížnost k vyšetřujícímu soudci. *Uvidíme, jestli má spravedlnost nějaký smysl.* S kufrem na zádech stoupá po ulici Cavalerie směrem ke Café de la Gare číslo popisné 30 na Lamartinově náměstí.

Už se nechce ohlížet zpět, zahlcovat se zahořklostí: *důležité je, že se znovu staví na nohy.* Sháněl nějaký ateliér, kde by mohl mít uložené obrazy, ale přišel na něco mnohem lepšího: na Lamartinově náměstí číslo 2, na výjezdu z města, objevil prázdný domek. Udělá si z něj přístav, kotviště, pevninu, v níž jeho práce bude moct zakořenit a růst. Když si ho pronajme, ušetří nejmíň sto padesát franků ročně a nebude už muset mít co do činění s nepoctivými hostinskými. V přízemí si zařídí ateliér, pláten si bude moct sušit, kolik bude chtít, a nikdo mu do toho nebude mluvit. Do místnosti jde celý den světlo, takže bude moct pracovat i za špatného počasí.

V patře jsou dva pokoje. Okna vedou do parku, vidí jimi oleandry, cypřiše a eukalypty pod kobaltově modrou oblohou, jejíž barvy se nikdy nenabaží. Kousek odtud plyne Rhôna, široká a majestátní jako moře. V největších parnech k ní bude chodit na procházky. Dá se tam nalézt spousta námětů k malování, spousta prostředků k tomu, jak se posunout dál.

Bude tu šťastný, o tom nepochybuje. Samozřejmě bude tvrdě pracovat. Ale štěstí si představuje právě tak. Bude mít kde bydlet, kde se usadit a možná i kam pozvat další malíře, v jejichž společnosti bude život jednodušší.

Na nutné opravy zatím nemá prostředky – zvenčí je potřeba natřít okenice, uvnitř vybílit stěny vápnem, bude si taky muset opatřit nábytek, jenže nemá ani za co si koupit postel. Přijde však hezké počasí, bydlení je tu zdravé a on se práce nebojí. *Brzy bude mít svůj domov.* Od nynějška se už všechno bude ubírat jedině dobrým směrem.

Dlouho přemýšlel a o budoucnosti má jasno. Po dvou měsících strávených prací na opravách domku na Lamartinově náměstí, v něm může bydlet víc než jeden člověk. Celé týdny to znovu a znovu propočítával: ve dvou náklady na bydlení nijak nevzrostou, stačí, když nájemníci nebudou nároční. Výdaje za topení a svícení se nijak nezvýší, navíc se ušetří za jídlo. *Ve dvou si taky můžeme večer dělat společnost, takže nebude potřeba tolik utrácet po kavárnách.*

Spatřoval v tom samozřejmě možnost, jak pomoct Paulovi, ale zároveň i jak ulehčit Theovi. Po výpočtech bratrovi napsal: postačí, když mu Gauguin bude posílat jeden obraz měsíčně; Theo mu vyplatí zálohu a kupce bezpochyby najde, Gauguin se totiž, na rozdíl od Vincenta, začíná dobře prodávat.

Paul na tom vydělá finančně, Theo získá jeho obrazy a Vincent už nebude sám. Nezbytnost vidět lidskou tvář, potřeba se s někým setkat, s někým prohodit pár slov, byť jen za účelem objednání si piva, ho už nepožene ven

z domu tam, kde se scházejí ti, kteří už nesnesou místo, kde žijí, nebo ti, kteří nemají kam jít.

A k tomu, k tomu… Myslí na to jako na sen. K tomu za ním přijedou kamarádi, budou společně pracovat na novém pojetí malby, odlišném od pojetí impresionistů. Malovat a přemýšlet, od rána do večera mezi kamarády… *Vytvořit skupinu, která něco znamená, třeba jako barbizonská škola!* Chvílemi má dojem, že s tímhle domkem, který natřel na žluto a který teď zlatavým leskem ozařuje Lamartinovo náměstí, buduje základy čehosi významného.

V duchu už promýšlí dopis, jejž večer napíše Theovi. Ví, že bratr bude stejného názoru ohledně nutnosti vytvořit důstojné podmínky pro přijetí Gauguina. Tím spíš, že přijede z Pont-Avenu v Bretani, kde je určitě po všech stránkách líp než na francouzském jihu a odkud se mu nebude chtít. Tudíž se nesmí stát, aby nastalou situaci ještě zhoršilo nedostatečné hmotné zabezpečení, a ani zařízení domu nesmí v Paulovi vzbudit nepříznivý dojem. Vincent si samozřejmě bohatě vystačí i s těmi nejskrovnějšími podmínkami, ale někdo jako Paul… To je přece něco úplně jiného.

Samotný dům, který vlastnoručně vybílil vápnem, je připravený k nastěhování. Promyslel rozdělení místností a už ví, jak to udělá. Ze dvou místností v patře si nechá tu, kterou se musí projít do druhé. Paul tedy bude bydlet vzadu, bude tam mít víc klidu, pokoj je navíc větší a světlejší. Co se týče místností v přízemí, Vincent nejprve zamýšlel, že z nich udělá dva ateliéry, každý by měl svůj a nemuseli by se dělit o místo, ale té představy se musel vzdát: v předsíni za vstupními dveřmi, blíž k náměstí, není dost světla,

bude lepší zařídit ji jako kuchyň a obývací pokoj. Budou tedy mít jeden společný ateliér, v němž budou pracovat jako kamarádi!

Zbývá už jen opatřit nábytek, to má vymyšlené následujícím způsobem. *Jen ať mu Theo důvěřuje, má to přesně spočítané!* Nesmí však ani kvůli snaze ušetřit pár drobných riskovat, že by odradili Gauguina, když se – konečně! – dokázali dohodnout.

Vincent tedy koupí, pokud mu to bratr umožní, dvě postele za sto padesát franků, jednu z ořešáku pro Paula a druhou ze smrku pro sebe, tu pak natře. Do Gauguinova pokoje bude ještě potřeba noční stolek a komoda (čtyřicet franků), dolů pak kamna a skříň. Dál vezme tucet židlí a zrcadlo do obývacího pokoje, toaletní potřeby do horních pokojů (šedesát franků); dvoje povlečení: dvacet franků; tři stoly na kreslení: dvanáct franků. Sporák do kuchyně: šedesát franků. Budou potřebovat i malířské potřeby: odhadl, co přesně. Barvy a plátna: dvě stě franků; ozdobné rámy a napínací rámy: padesát franků.

Vincent si je vědom, že Theo s tím bude mít pochopitelně výdaje, bez toho se však neobejdou, je to skutečně jen to nejnutnější k tomu, aby mohl pozvat malíře Gauguinova formátu… S tím se nic nenadělá! A ještě… Přemýšlel o tom, že by před dům ke vchodu umístil dva velké oleandry v sudech. Bude to působit vesele a útulně, jako vzkaz: Vítejte na jihu…

Theo mu musí poslat peníze, aby to všechno mohl nakoupit. Ostatně nábytek už u truhláře objednal, je si jistý bratrovou podporou. Využije toho i ke splacení posledních dluhů a znovu se postaví na nohy. Veškeré peníze, které měl na měsíc, už utratil za opravy domu a od

pondělka do čtvrtka přežil jen o třiadvaceti kávách a chlebu, který musí ještě zaplatit.

Ale bez oleandrů u vchodu se neobejde. Jen když na ně pomyslí, zamne rukama a sám pro sebe se usměje. Srdce mu z toho překypuje štěstím a vděkem vůči bratrovi, vůči Paulovi, který přijede, i vůči osudu.

Ať si však Theo nemyslí, že by kvůli tomu všemu přestal malovat! Momentálně strašně potřebuje nějaký vyšší řád, chodí tedy v noci ven a snaží se malovat hvězdy. Až dosud ztroskotával na rozporu: i k malování tmy je zapotřebí světlo. Kousek od Rhôny však objevil plynovou lampu. Odteď si vždy po setmění rozloží na malém vršku na protějším břehu řeky stojan, plátno a barvy. Maluje město za vodou v místech, kde se špička země zakusuje do řeky, světla se odrážejí na hladině a další, rozptýlená světla září na obloze. Země proniká do vody, oheň jiskří na vlnách a ozařuje oblohu, která padá na zem.

V popředí obrazu stojí bázlivý pár, ohromeně pozoruje nádheru kosmu, velkolepou slavnost, jíž Vincent přihlíží zpod plynové lampy, skromného svítidla mezi nebeskými světly.

Ti, kteří ho viděli celé hodiny malovat ve tmě, se hodně nasmáli. I Vincent se směje pod vousy. Když prochází ulicemi, volají na něj *fada*, což tady na jihu znamená „blázen“. *I to napíše Theovi, ať se zasměje s ním*, říká si, když se kolem čtvrté ráno vláčí se stojanem zpátky domů, hladový a schvácený, avšak dosud opojený nebeskou krásou, s hlavou dosud ve hvězdách.

Otvírá dopis od Thea, pokládá ho na stůl a zamyšleně si uhlazuje vousy. Zprávy v něm jsou naprosto nečekané… Ve Vincentovi bouří emoce – potřebuje čas, aby si sám v sobě udělal jasno. Mechanicky bere stojan přes rameno, kufřík s barvami, nasadí si slamák a jde ven. *Za chůze se mu bude lépe přemýšlet.*

Horko venku na něj padne jako další břímě. Pohyb ho uklidňuje, pocity se postupně vyjasňují. Zemřel strýc Cent; *v jeho věku to není nic překvapivého, ale stejně. Přece jen ho to docela zasáhlo…* To u něj se Vincent vyučil, to on si ho vzal pod křídlo a doufal, že si z něj vychová nástupce v prestižním domě Goupil. A především jeho Vincent tolik zklamal, když na řemeslo obchodníka s uměním po slibných začátcích zanevřel.

Strýc Cent už není; na smrtelné posteli prý působil klidně jako nikdy předtím. Vincent si vybavuje jeho rozhořčený, zasmušilý obličej a přemítá, jak by asi vypadal obraz, kdyby strýce vypodobnil tak, jak mu jej popisuje bratr. Strýc Cent zemřel a, nemaje přímých dědiců, všechen svůj

majetek odkázal synovcům a neteřím. Jedná se o veliké jmění: strýc Cent byl úspěšný obchodník. Dědictví rozdělil mezi děti svých bratrů Cornelia a Theodora, vyjma jednoho. V závěti se upřesňuje, že Vincent nedostane nic a že ani jeho případní dědicové, bude-li někdy nějaké mít, si nemohou činit nároky na část dědictví.

Vincent došel na nábřeží a podél řeky vychází z města. Stříbřitá voda plyne v jasném poledním světle, blyští se mezi okrovými kopečky posetými šedými skvrnami. Hodně zklamal příbuzné tím, že se vzdal dráhy obchodníka s uměním a stal se kazatelem, že potom rezignoval i na tuhle kariéru a stal se malířem a nakonec začal žít se Sien, kterou chtěl vytrhnout ze spárů prostituce. „Vše, co učiní, skončí fiaskem," předpověděl mu strýc Cent, teď je mrtvý a s ním zemřela i možnost vykoupit se v jeho očích, napravit hanbu, kterou Vincent poskvrnil rodinnou čest. Možnost dokázat, že přece jen za něco stojí, dokázat, že si nezaslouží přijít o veškerou úctu. *Už nikdy nebude moct tohle napravit.*

Vdechuje vzduch vonící tymiánem, teplými kameny a vyschlou půdou. Nefouká mistral a je to tak mnohem lepší. Minule se mu stojan kymácel a s každým tahem štětce hrozilo, že se převrhne.

To jsou tedy smutné zprávy z Theova dopisu. Píše ještě o dalších záležitostech, nebo aspoň o jedné další, také důležité záležitosti. Theo se v strýcových očích ničím neprohřešil, a tak zdědí několik desítek tisíc franků. *Ulehčí se mu tím*, pomyslí si vděčně Vincent, *dočkal se odměny za svou šlechetnost.*

Vincent sleduje ptáky, kteří se honí po obloze a rychlým máváním křídel protínají azur. Dopis je zakončený

poznámkou, jež Vincentovi plní srdce nadějí: Theo navrhne Gauguinovi stejně výhodné podmínky jako Vincentovi. Sto padesát franků měsíčně, možnost žít ve žlutém domě výměnou za dvanáct pláten ročně. Teď už je to, díky dědictví po strýci Centovi, myslitelné! *Teď už Gauguin nebude dál váhat s přesídlením na jih, Vincent má svůj sen na dosah ruky.* Cítí se dost silný na to, aby shromáždil skupinu umělců, kteří si budou pomáhat s obtížemi, jež obnáší jejich řemeslo, kteří způsobí revoluci v malbě a kdo ví? Možná že přinesou i bohatství jeho bratrovi! Splatí mu natisíckrát jeho dobrodiní.

Tiše blahořečí strýci Centovi a prozřetelnosti, přitom rozkládá stojan a upevňuje k němu plátno. Ze dvou člunů ukotvených ke břehu přímo pod ním vykládají písek. Slibuje si, že bude pracovat ještě tvrději, že nepromarní jedinou hodinu, jedinou minutu, kterou by mohl věnovat malování.

Musí si pospíšit: na zvonici šestkrát odbilo do průzračného ranního vzduchu. Postavil si stojan v parčíku proti žlutému domu. Na vegetaci má výhled z okna pokoje. Odtud si také vyhlédl oleandrový keř; nadchl ho tím, jak bujně roste.

Musí si pospíšit: ráno rozvité květy na sklonku dne rychle zvadnou.

Vrhá se na plátno okamžitě štětcem, bez předchozího skicování uhlem, od toho upustil. Nyní nanáší barvy rovnou na plátno, malba vychází ze skvrn, které postupně klade vedle sebe, přičemž hledá kontrasty a doplňkové odstíny.

„Ano, to je ono! Ještě! Tak je to dobré!“ utvrzuje sám sebe, zatímco bojuje s plátnem, barvami, námětem i s pocitem, jenž ho čas od času přepadne, že *to není ono, takhle vůbec ne.* Stojí před plátnem, hovoří nahlas, nevšímá si znepokojených pohledů, které na něj vrhají kolemjdoucí, když slyší, jak mluví sám se sebou.

Jeho pohyby se zrychlují, nabývají na zběsilosti. Najednou všude vidí motivy a náměty, které si podle něj zaslouží

namalovat, které cosi vypovídají o vesmíru, o jeho tajemství, o jeho velkoleposti či sklíčenosti. Inspiraci nachází ve všem: ve svých sešlapaných, neforemných botách, které jako by mu vyprávěly o dějinách lidstva; ve svazku cibule položeném na kuchyňském stole; ve skřivanech letících nad polem s obilím; ve stromech obsypaných ovocem; v lodích kotvících na Rhône… „Jen tak dál, chlape! Polož se do toho!“ Dělníci, kteří přes park na Lamartinově náměstí procházejí směrem k nábřeží vykládat lodě, si z něj nepokrytě utahují, jenže ani to ho nedokáže rozptýlit.

„Opatrně!“ nabádá ho starší žena, když vidí, jak spěšně nanáší barvy. „Takhle se vysilovat, navíc v takovým vedru, aby vás z toho netrefil šlak!“ Vincent na nic nedbá, nevnímá urážky, výsměch ani povzbuzení.

Přes den se mu chodí dívat přes rameno děti a povaleči, neberou si servítky, když nahlas komentují, co vidí. „To je ale hnusně namalovaný,“ říká jeden. „Je to mazal,“ doplňuje druhý.

Samozřejmě by mohl, tak jako ostatní, malovat povznesená témata převzatá z Bible, dějin či mytologie: snímání z kříže, zapření Krista svatým Petrem, zavraždění Marata, Danae, Ledu s labutí… Připouští, že výpravné motivy působí umělečtějším dojmem, je ochotný přiznat, že jiní odvádějí lepší práci než on. Jenže jeho rozněcuje, může-li dobývat částečku pravdy a krásy z okolního vesmíru, jedině při tom cítí, že žije. A když se mu to podaří, jeho bytost se rozvine a dospěje k pocitu nekonečna.

Ztvárňováním obyčejných věcí a míst, kávové konvice, bot, cibule, květin a útržků zeleně, portrétováním neokázalých lidí, dělníků, pradlen a česáčů révy, proniká do srdce světa, vytrhává jiskru z posvátné povahy života.

Vzhledem k těmto okamžikům věčnosti není vůbec důležité, že zatím nedokáže zpravit o smyslu své práce ty, kteří jeho obrazy posuzují a mohli by si případně nějaký koupit, ani ty, které spolu s městem Arles a jeho okolím ztvárňuje. Tuhle mu někdo – nejspíš nějaký dělník, který šel po ulici – plivl na plátno, jež nechal sušit na okně. Po obraze stékal plivanec nasáklý žvýkacím tabákem, hnědá šťáva prosákla do barev a malbu nezvratně zničila. Onen člověk si nepochybně nedokázal představit, kolik úsilí Vincent do malování vkládá, jinak by se k jeho práci takhle nezachoval… *Ti lidé nejsou zlí. Jenom nevědomí, víc v tom není.*

Neuspořádané a zuřivé kladení barevných skvrn na plátno se blíží ke konci. Znovu odbíjí šestá, obloha zmodrala, na tmavém azuru zvolna vychází půlměsíc. Konec, vyčerpaně ustupuje o krok a prohlíží si oleandry ztvárněné s vroucím zápalem, zklamaně při tom potřese hlavou. Takhle to udělat nechtěl. *Vůbec to není výstižné.*

Co nadělá. Plátno oškrábe a zítra to zkusí znovu. Je pravda, že maluje narychlo a s mnoha plátny pak není spokojený. *Prostě je nepodepíše.* Nesmí litovat marných pokusů. Samozřejmě na ně spotřebuje barvu, dalo by se usuzovat, že materiál, který padne na nepovedenou věc, je vyplýtvaný, ale když se nad tím zamyslí, tak ví, že tomu tak není. *Občas i zmýlená otevře cestu.*

Vydal se ke katedrále svatého Trofima, kam přijíždějí poštovní dostavníky, v naději, že mu přijde dopis od Thea, v němž určitě najde padesát franků. Dopis skutečně přišel, bratr dodržel, co slíbil, ale navíc přišlo další překvapení! Vydávají mu i bedýnku, která sem přes Paříž doputovala z Bretaně. Skoro nic neváží.

Konečně! Tuší, co je uvnitř, směje se radostí a úlevou. Už si říkal, že na něj kamarádi v Pont-Avenu prostě zapomněli. Zmožený čekáním na Paula, rozmrzelý z mnoha dopisů, v nichž oznamuje, že přijede, ale nikdy neuvede přesné datum, jim nakonec přestal psát a připomínat se. Ví, že Paul má zdravotní potíže; že ho v Bretani zadržují dluhy, protože tam s Émilem Bernardem žili celé měsíce na úvěr. Má jistě závazky k mnoha lidem, jejich dodržení je otázkou cti, jenže… kdyby se mu opravdu chtělo, přijel by za Vincentem už dávno.

Někdy se Vincent necítí pouze osamělý, ale i vyloučený – oni jsou tam, pospolu, podporují se, navzájem se povzbuzují, zatímco on je tady úplně sám a čeká na kamará-

da, který ne a ne přijet. Čekání ho skličuje, je si jistý tím, že Paul navzdory všemu ujišťování nepřijede, a tak jemu a Bernardovi poslal svůj autoportrét v dvojím vyhotovení. Namaloval se s vyholenou hlavou a šikmýma očima, jimiž hledí zpod ryšavého obočí na diváka tak pronikavě, jako by ho jimi chtěl proklát. Popelavá barva vzniká nanesením oranžové rudky na podklad z bledé Veronesovy zelené, tvořící pozadí; celek ladí s hnědočerveným oděvem. Z lebky, kterou má vyholenou jako mnich, vychází kruhová záře.

Na oplátku oba požádal, aby se vzájemně namalovali a poslali mu Bernardův portrét od Gauguina a Gauguinův od Bernarda. Vincenta napadlo, že se nebude cítit tak sám a taky se trochu zúčastní jejich práce, i když si dobře uvědomuje, že jeho malba stojí zatím o mnoho níž. Touží však po vzájemném sdílení, touží dozvědět se, co dělají, touží s nimi hledat nové směry…

Tímhle způsobem, řekl si, *dostane dvě věci zároveň* – jednak mu budou společnost dělat jejich portréty, svým způsobem tedy budou fyzicky s ním, a zároveň díky ukázce jejich současné práce bude moct čerpat látku k úvahám, *dokonce i k poučení*, protože Paul už dosáhl mistrovské úrovně a mladý Bernard, byť je mu teprve šestadvacet, je moc nadaný. Seznámil je s ním společný přítel Schuffenecker a dobře udělal: Bernard se už nyní jeví opravdu velice slibně.

Vincent jim to nabídl už před šesti týdny, před čtyřmi poslal poštovním dostavníkem do Bretaně své dva autoportréty. I v téhle věci čekal, čekal a nakonec rezignoval. Jistě, všichni nepracují tak rychle jako on, dost se mu to vytýká. Jenže už má dost doufání a následných zklamání. A tak když dnes ráno přišla bedýnka z Pont-Avenu, nemá